

VÁLTOZÓ VALÓSÁGUNK

KOVÁCS FERENC

A munkásosztály politikai-ideológiai műveltségéről

További elvi-metodológiai problémák megoldását tételezi fel a munkásosztály politikai-ideológiai tartalmának, aspektusának, funkciójának értelmezése. Egy egész osztály politikai-ideológiai műveltségének értékeléséhez jórészt hiányoznak a megbízható, tudományosan kimunkált és igazolt módszerek. Másrészt a műveltség politikai-ideológiai tartalmának, funkciójának a „politikai-ideológiai műveltség” fogalmában való összefoglalása sem problémamentes, tekintve, hogy körünkben és társadalmunkban a politikum megragadta a tömegeket és egyébként is valóban szinte szintézisévé, szintetikus gyűjtőfogalmává kezd válni az összes társadalmi-közéleti történéseknek, cselekvéseknek, viszonylatoknak. Harmadszor, mint a műveltség egyéb elemei is, a politikai-ideológiai műveltség is voltaképpen csak alkalmazása során, tettekre váltva, a politikai-ideológiai aktivitásban megnyilvánulva létezik, reálisan.

Meg kell jegyeznünk, hogy a tudás, képesség-készség és a gyakorlati alkalmazás egysége – bár helytáll – a politikai műveltség esetében rendkívül problematikus. Igaz ugyan, hogy általában a tudás, a megismerés praktikus célú és rendeltetésű, az a funkciója, hogy reális célok kitűzését és elérését tegye lehetővé, szolgálja az értelmes cselekvést, a racionális gyakorlatot. A tudás ugyanis hatalom, amiért is a hatalmasok évezredek óta monopolizálták a tudás forrásait, legfőképpen a szabad időt és a rendszeres, tehát a leghatékonyabb tudás fő közvetítőjét, az iskolát, az oktatást.

A szocialista hatalom egyik első és fő teendője volt hazánkban is a megdöntött uralkodó osztályok művelődési monopóliumának megszüntetése, a kultúra demokratizálása. Sok jel arra vall, hogy az e téren elért, valóban történelmi jelentőségű eredmények ellenére sem jutottak el odáig, hogy a funkcionális műveltség-felfogás szűk határait az egész munkásosztály számára is elvben kitérjesszék egészen az ún. „ön-célú művelődés” létjogosultságának elismeréséig és intézményes támogatásáig. Közgondolkodásunkban kísért máig is az a nézet, amelyet 1904-ben így fogalmaztak meg: „Az iparosiskolának kétségtelenül egyik feladata: a leendő iparosnak értelmi kiképzése. És mi célja az értelmi kiképzésnek? Világért sem az, hogy az iparostanonc fejét tele tömjük fölösleges ismeretekkel; az sem, hogy az értelmi fejlesztéssel kivegyük és magasabbra emeljük őt, mint amennyire hivatásának köre megengedi...” A munkásosztály zömének műveltsége és művelődési lehetőségei még ma is jórészt szűken szakmaiak, illetve nagyrészt időöltés-szórakozás jellegűek.

Tudjuk persze, hogy a korszerű szakmai képzettség és képzés dolgában sem értük meg utól saját lehetőségeinket, s hogy a szakember közvetlenebbül termelőerő, mint a művelt ember. Az ember, a munkásember azonban nálunk nemcsak termelőerő, munkaerő, hanem a társadalmisított termelőeszközök tulajdonosa, a közélet alanya, a szocialista hatalom birtokosa is. A munkásosztály a szocialista társadalomban megőrzi termelő funkcióját, de ugyanakkor nélkülözhetetlen politikai-ideológiai funkciót lát el: a társadalom vezető osztálya. Ebben a minőségben is szüksége és joga van arra, hogy társadalmilag – államilag szervezett és finanszírozott keretek és formák között korszerű műveltségre tehessen szert.

További nehézséget jelent a funkcionális műveltségfelfogás

alkalmazása, a munkásosztály politikai műveltségének értékelése azért, mert egyrészt az ismeretek megszerzése, a képességek és készségek kialakítása- kialakulása, s méginkább ezek gyakorlati alkalmazása (az aktivitás) döntő mértékben a kialakult társadalmi viszonyok függvénye, a társadalom egész struktúrája által determinált, s ennek csak egyik – bár alapvető – komponense a munkásosztály. Másrészt az ismeretek mennyisége és minősége (igazsága, színvonala, rendszerezettsége stb.) csakúgy, mint a képességek és készségek színvonala, foka egy osztály esetében igen nehezen becsülhető meg, s leginkább bizonyos iskolázottsági olvasottsági stb. adatokkal jellemezhető, de végül is az aktivitás fokán és eredményességén mérhető le. Ez pedig különösen a politikai aktivitás esetében, nemcsak és nem elsősorban a benne megnyilvánuló műveltség-elemek hatása alatt alakul, hanem sokkal inkább az aktív alany (egyén, csoport, osztály) társadalmi helyzetének és környezetének hatása alatt. Végül messzemenően függ a konkrét történelmi szituációtól is, mindenesetre nagyobb mértékben, mint a birtokolt ismeretektől, elsajátított készségektől.

Az ismeretek mennyisége és minősége tehát konkrétan nem oly mértékben determináns faktora a műveltségnek, mint általában. Erre utal az a hétköznapi tapasztalat is, hogy a szükséges (szintű, rendezettségű) ismeret gyakran „menetközben”, munka közben is elsajátítható, hiánya pótolható, s ugyanakkor a „fejben lévő” tudás is „parlagon heverhet”, ha nem kap tért az alkalmazásra.

Külön figyelmet érdemel a politikai-ideológiai műveltség „avulásának” problémája. Ezt a kifejezést ugyancsak a szakmai műveltségre szoktuk alkalmazni, s csak újabban a tudományos-technikai fejlődés gyorsabb ütemével járó szakmai továbbképzés, átképzés szükségességének felismerése alapján. Véleményünk szerint azonban tanulságos analógia vonható meg e tekintetben is a munkásosztály szakmai és politikai-ideológiai műveltsége között (mindkét esetben figyelembevéve mind az ismereteket mind a képességeket- készségeket, s ezek gyakorlati alkalmazásait). Viszonylag lassú fejlődés esetén sem a szakmai, sem a politikai-ideológiai műveltség avulása nem okoz társadalmi méretű problémát, az egyének úgyahogy „megélik” ifjúkorukban szerzett ismereteikből, kifejlesztett- elsajátított képességeikből, készségeikből, s ezek gyakorlati alkalmazása, használata során szinte észrevétlenül történő továbbfejlesztéséből. Mindkét műveltségfajta állandó elemei vannak túlsúlyban változó elemekkel, tartalmakkal szemben. Viszonylagos gyors és gyorsuló fejlődés esetén azonban a helyzet megváltozik, társadalmi problémává válik az egyének műveltségének továbbfejlesztése, mert sem a társadalom „nem él meg” az ifjúkori képzés során szerzett-átadott műveltségből, sem az egyének nem képesek megfelelni a fokozódó társadalmi követelményeknek, hiszen az egyén műveltsége nemcsak társadalmi produktum, hanem a társadalmi fejlődés faktora is. Megváltozik a műveltség állandó és változó elemeinek társadalmilag szükséges aránya, s ez nehéz helyzetbe hozza mind a társadalmat, mind az egyént. A szakmai műveltség esetében az állandó és változó elemek társadalmilag szükséges arányának megváltozását a tudományos-technikai-technológiai és közgazdasági környezet, feltételek megváltozása, vagy a változás lehetősége és társadalmi szükségessége okozza, tehát olyan társadalmi érdek, amellyel az egyén érdeke ellentmondásos egységben van. A politikai-ideológiai műveltség esetében a politikai-ideológiai környezet megváltozása vagy megváltoztatásának lehetősége és társadalmi szükségessége, a politikai-ideológiai tevékenység eredményei és kudarcjai, a politikai konfliktusok jellegének s megoldásuk módjának, kezelésük stílusának változásai az ok, te-

hát ismét csak olyan társadalmi (osztály-) érdek, amellyel az egyén érdeke ellentmondásos egységben van.

A szakmai műveltség esetében (a munkásosztályról szólva) az állandó és változó elemek arányának megváltoztatása tartalmilag azzal a következménnyel jár, hogy ez a műveltség rugalmasabbá, a változó körülményekhez és követelményekhez könnyebben alkalmazhatóvá válik, nem áll ellent veszélyes mértékben a politikai fejlődés szükségleteinek, a korábbi politikai tevékenység eredményeiből (vagy kudarcaiból) szűkséggel levonandó konzekvenciák érvényesítésének, új stílus, új orientáció kialakításának.

Az analógia a munkásosztály politikai-ideológiai és szakmai műveltségének változása között, továbbá fennáll a tekintetben is, hogy mindkét esetben élenjárnak, élen kell járniok ebben a munkásosztály vezető politikai centrumainak és vezetéssel megbízott – gyakran tudományosan képzett – kádereinek, amelyeknek és akiknek kötelességük az új helyzetet, az új szükségleteket és lehetőségeket idejében felismerni, új elhatározásra jutni, s a gyakorlati konzekvenciák érvényesítését megszervezni. Az analógia, végül fennáll a tekintetben is, hogy a „továbbképzés” mindkét esetben „fentről-lefelé” történik, az átértelmezés, az orientáció, az új stílus, új módszerek, új szervezési módok tekintetében „fent”, majd „középszinten” s csak végül a tömegek szintjén jön létre az egyetértés, illetve megy végbe az elsajátítás, az új ismeretek megszerzése, az új képességek, készségek kialakítása, s ezek felhasználása.

Sajnos, az analógia tovább nem folytatható, pedig egyénilig is, társadalmilag is sok előnnyel járna, ha – a dolog természetéből adódó keretek között – jobban figyelembe vennénk mindkét művelődési szférában a második szféra tapasztalatait, szükségleteit, módszereit, képzési, továbbképzési formáit.

A szocialista fejlődés ugyanis azt tételezi fel, hogy a munkásosztály – tulajdonosi és uralkodó osztállyá válásából következő – politikai-ideológiai (vezető, irányító, hangadó, példamutató stb.) funkcióit ne csak állami és nem – állami osztályszervezeteinek apparátusa, választott vezetői útján, hanem egyre inkább és fokozódó mértékben saját napi politikai-ideológiai aktivitása útján is gyakorolja.

S ezen a ponton már lényegesen eltérő módon itéli meg a közvélemény is, az egyén is a kétféle műveltség szükségességét, társadalmi és egyéni hasznosságát, s ezért megszervezésére és továbbfejlesztésére fordítandó energiák befektetését. A szakképzettség (valamilyen szintjének) megszerzését ma már az osztály közvéleménye is, az egyén is szükségesnek tartja, s az osztály fiatalabb nemzedékei elismerik a szakképzettség szintentartásának, továbbfejlesztésének, a szakmai továbbképzésnek szükségességét is. Erről a népgazdaság érdeke, s újabban a vállalati érdek is „gondoskodik”, még akkor is, ha egyelőre az egyén érdekeltsége a szakmai képzettség megszerzésében és a szakmai továbbképzésben nincs is arányban az egyéni ráfordításokkal. A Minisztertanács 1971 áprilisában határozott arról, hogy vállalati befizetésekből központi alapot kell képezni a szakmai képzés és továbbképzés finanszírozására, s 1972-től megkezdődött a szakmunkások szervezett továbbképzése. A munkás a szakképzettség valamilyen fajtájának és fokának elsajátításával válik képessé az osztály termelő funkciójának társadalmilag megbecsült fokon történő teljesítésére, ami kifejezésre jut (ma még nem eléggé) az arányosan magasabb egyéni jövedelmekben is.

A politikai-ideológiai műveltség, noha a munkásosztály másik alapvető társadalmi funkciójához, a politikai-ideológiai funkció teljesítéséhez „magasabb szinten” ugyanúgy nélkülözhetetlen, mint a szakképzettség a termelő funkció teljesítéséhez, sem társadalmi, sem egyéni törekvésekben nem kapja meg ma még azt a megbecsülést, ami megilletné. Igaz, az általános műveltség és ezen belül a politikai-ideológiai műveltség népgazdasági vagy egyéni „hozama” nem számítható, ha csak nem kezeljük külön szakma gyanánt; az azonban, hogy nem számítható, egyáltalán nem jelenti azt, hogy nincs, vagy elhanyagolható. A helyzet azonban az, hogy e tekintetben a tőkés társadalomtól örökölt feltételek és szemléletek maradványai erős hatással vannak még gondolkodásunkra: csak azok-

tól követeljük meg (és azok számára biztosítjuk a feltételeit) a politikai-ideológiai műveltséget „szakmunkás”, vagy „technikus” színvonalon, akik politikai-ideológiai tevékenységgel szakma gyanánt, valamilyen vezető funkcióban foglalkoznak, míg a munkásosztály tömegei e tekintetben tulajdonképpen csak segédmunkások, s csak igen kis részük éri el a „betanított munkás” – szintet. Más kérdés, hogy ez a helyzet történelmileg alakult ki, s alapvető akadálya a tömeges politikai-ideológiai művelődésnek a nehéz fizikai munkák tömegessége és az általános műveltségi bázis szűkös volta (a fizikai munkások közel 50 %-a nem végezte el a 8 általános iskolát). Ahhoz azonban, hogy magasabb színvonalon folytathassuk a szocializmus építését, ahogyan a párt X. kongresszusa elhatározta, nemcsak a termelő-szakmai tevékenységek magasabb színvonala, termelékenységének szükséges, hanem a politikai-ideológiai aktivitásé, a szocialista demokratizmusé is.

Igaz ugyan, hogy a szakmai képzésnek és továbbképzésnek, akár iskolarendszerben folyik, akár tanfolyamformában, része bizonyos „közismereti”, politikai-ideológiai anyag is. Ez azonban – eltekintve talán a szakközépiskolától és ennél magasabb fokú szakmai képzéstől – rendkívül kevés, minimális ismeretanyag elsajátítását jelenti, szinte csak terminológiai szinten, s így újratermeli a kétféle képzettség szintjének két-három fokú különbségét. (A szakmunkás politikai-ideológiai értelemben legfeljebb csak „segédmunkás” képzést kap, a mérnök talán „szakmunkás” szintűt.)

Igy igen nagy feladat hárul a politikai szervezetek tagsága körében szervezeten folyó politikai-ideológiai oktatásra a munkástömegek politikai-ideológiai műveltségének megalapozásában és továbbfejlesztésében. Itt most csak azt emeljük ki, hogy a politikai-ideológiai műveltség „avulása” természetesen – masszív társadalmi érdekből – azzal jár, hogy időnkénti „átképzésekre” van szükség, amelyek során olykor aránytalanul nagy energiát vagyunk kénytelenek befektetni, hogy elérjük a politikai-ideológiai műveltség és aktivitás szükséges „áthangolását”, „átértékelését”. Az ilyen „átképzések” alapja természetesen, a politikai-ideológiai helyzet objektív megváltozása (ill. ilyen változás megérett társadalmi szükséglete) csak másodsorban tudható be annak, hogy a párt nem mindig képes zökkenőmentesen biztosítani a távlati célok és az aktuális feladatok összhangját, a stratégia és a taktika egységét.

Az „átképzés”, a szakmai képzettség megújítása, megváltozása esetén is elég keserves dolog, nagy egyéni és társadalmi ráfordításokkal jár (gondoljunk a parasztból munkássá válás nehézségeire, időtartamára, vagy a szénbányászati egy részének visszafelkészítésével járó átképzési, elhelyezkedési problémákra). A politikai-ideológiai műveltség és aktivitás változó elemeinek „cseréje” az alapelemek áthangolása, átépítése, – sejtésünk szerint – messze meghaladja a szakmai átképzés gyötrelmeit, ráfordításait, s persze eredményeit is.

Ez azzal magyarázható, hogy a politikai-ideológiai műveltség specifikuma a személyes elkötelezettség tudatos vállalása, s ez messzemenően igénybe veszi a személyiség egész struktúráját, kölcsönhatásban csoport- és társadalom-pszichológiai tényezőkkel is.

Az 1945–1970 közötti negyedszázadban több ízben került sor ilyen, csaknem, vagy éppenséggel átfogó politikai-ideológiai „átképzésre” hazánkban. Ezek többnyire egybeestek a politikai-ideológiai helyzet (beleértve a nemzetközi vonásokat is) objektív változásaival, nem kis mértékben azonban a politikai-ideológiai orientáció hibáival magyarázhatók.

Alapvető tartalmát tekintve szocialista politikai-ideológiai műveltségünk megőrizte folytonosságát ezekben a változásokban, de a szituációk változásai konkrét értelmezésbeli különbségeket eredményeztek ebben az alapvető tartalomban is. Ezért olykor úgy tűnhet, hogy a szereplők valami gyökeres szakítás vagy újítás tudatában vitték végbe cselekvéseiket, a későbbi vizsgálat azonban éppúgy kimutatja a folytonosságot is, mint a szakaszosságot a munkásosztály politikai-ideológiai műveltségének tartalmi változásaiban. Fel kell tételeznünk azonban, hogy a mai magyar munkásosztály politikai-ideológiai műveltségére nemcsak az alapvető, a folytonosságot, a szocialista jelleget adó értékek a jellemzők, hanem valami igen

bonyolult és tanulmányozásra érdemes eloszlásban az egyes történelmi szituációk változó, konkrét és átmeneti tartalmi is, amelyek egy-egy réteg, vagy egy-egy személy számára – a szituációk mély átélése következtében – fontosabbaknak, alapvetőbbeknek tűnnek, mint az elméletileg kimutatható, valóban alapvető, folytonosságot, a szocialista jelleget adó értékek.

A tömegek, elsősorban a munkásosztály politikai-ideológiai műveltségének „karbantartása”, rendszeres felújítása és magasabb szintre emelése folytonos gondoskodást kíván. Ez természetesen azon múlik elsősorban, hogy a szocialista állam és a párt politikája mennyire képes megvalósítani a taktika és a stratégia egységét, a mai feladatok és a távlati célok összhangját.

BANDUR KÁROLY

Az üzemi demokrácia néhány kérdéséről

I.

Társadalmi, politikai és gazdasági életünk, ezen belül gazdaságirányítási rendszerünk fejlődésével mindinkább kiteljesedik az üzemi demokrácia. Ez azonban nem egyszerűen csak velejárója ennek a fejlődésnek, hanem szükségszerű követelménye, feltétele is.

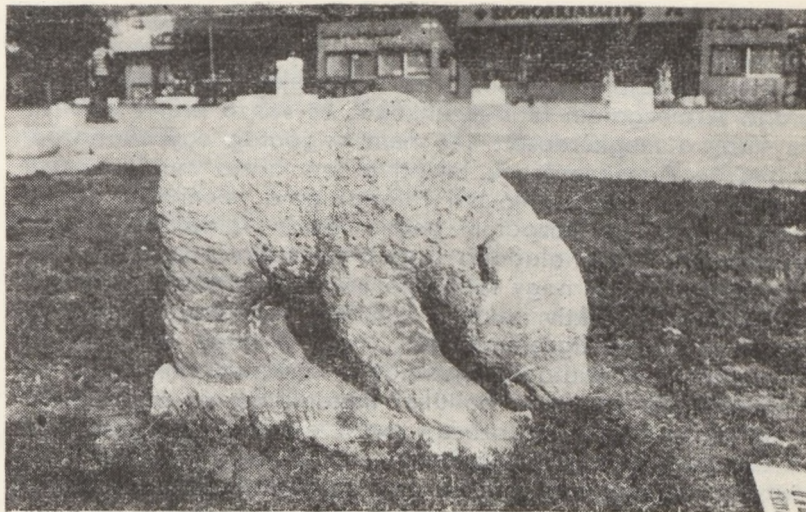
Szocialista gazdaságunk színvonalának további emelése, a dolgozók életkörülményeinek, életszínvonalának és munkafeltételeinek további megalapozott és rendszeres fejlesztése feltételezi a dolgozók széles tömegeinek, mindenekelőtt munkásosztályunknak cselekvő aktivitását, szocialista öntudatának, felelősségérzetének növekedését. Az üzemi demokrácia növekvő követelményeinek kielégítése jelentős mértékben hozzájárul a társadalmi építés feladatainak megértéséhez, a társadalmi tudatosság fejlesztéséhez, a gondolkodásnak, az emberi magatartásnak és cselekvőkészségnek az előttünk álló feladatok szintjére való felemeléséhez.

Az üzemi demokrácia a legalapvetőbb emberi tevékenység, a termelés területén érvényesül. Az építőmunka hatékonyságának – a műszaki fejlesztésen kívül – a dolgozók tudatos tevékenysége, kezdeményezése, alkotó készségének kibontakoztatása a legfőbb tényezője. Mindez csak a dolgozók öntudatán, önkéntességén alapulhat, és demokratikus úton, mint a dolgozók akaratának és törekvéseinek kifejeződése érvényesülhet.

Az üzemi demokrácia gyakorlóit elsősorban is a hatalmon levő osztály, a munkásosztály tagjai. Ezért beleszólásuk az ügyekbe, részvételük a szocialista tulajdonban levő vállalatok vezetésében és ellenőrzésében egyaránt politikai igény, és szükségszerű mind az állam, mind az osztály részéről.

Az üzemi demokráciának nagy jelentősége van a dolgozók kommunista nevelése, tudatuk fejlesztése szempontjából is. A dolgozók aktív idejük és tevékenységük nagyobb részét munkahelyükön töltik. Gondolkodásuk, magatartásuk alakításának legfőbb tényezője a munka és a munkával kapcsolatban szerzett sokféle élmény. Ugyanakkor a munkahely társadalmi közösség is, illetve azzá formálható, s amely a dolgozó ember nevelésének igen hatékony eszköze. A szocialista építés napi gyakorlatában és távlatában az üzemi demokrácia intézménye a legfőbb eszköz arra, hogy a dolgozók legalapvetőbb társadalmi tevékenységükkel, a munkával összefüggésben alakítsák emberi kapcsolataikat és munkafeltételeiket, hogy – dolgozó társaikkal közösséget alkotva – kollektív hatást gyakoroljanak saját létfeltételeikre.

Az üzemi demokrácia jelentőségét hangsúlyozni kell úgy is, mint a munkavégzéssel összefüggésben jelentkező egyéni és csoportérdekek kifejezésre juttatásának, a társadalmi érdekekkel történő egyeztetésének és az érdekek között jelentkező ellent-

Samu Katalin: MACKÓ

mondások megoldásának az érdekeltek és a társadalom számára is legalkalmasabb, kollektív eszközét.

II.

A gazdasági mechanizmus reformjával az üzemi demokrácia fejlődésének lehetősége és feltételei megváltoztak, alapvetően megjavultak. Mai gazdaságirányítási rendszerünk az állami vállalatoknál levő termelési eszközök felhasználásában lényeges változást hozott. Az állam a termelőeszközök közvetlen irányítását a vállalatokra ruházta. A megtermelt és realizált tiszta jövedelem jelentős része a vállalatoknál marad, amellyel önállóan gazdálkodnak. A dolgozók tulajdonosi jogaikkal, személyesen és közvetlenül, a korábbinál jobban élhetnek. Egyúttal a dolgozók munkavállalói jogai is növekedtek, amelyeket a szakszervezet mint képviseleti szerv érvényesít elsősorban.

A vállalati önállóság és a döntési szabadság erőteljes fejlődése fokozta az igényt a döntések jó előkészítése iránt. Nagymértékben kibővül a dolgozók részvételének lehetősége a döntésekben. A nagyobb hatáskör egyúttal az üzemi demokrácia fejlődésének objektív alapja is. Olyan kérdések eldöntése került a vállalatokhoz, amelyeket a dolgozó kollektíva, vagy annak egy-egy csoportja jól ismer, így bele is tud szólni, még akkor is, ha az optimális megoldás módját nem tudja pontosan meghatározni.

A vállalatok gazdasági önállósága nemcsak a demokratizmus nagyobb lehetőségét nyújtja, hanem egyszersmind meg is követeli a demokratizmus fejlesztését. A jó döntés egyrészt feltételezi a vállalaton belül meglévő érdekellentétek egyeztetését és csökkentését. Az érdekellentétek egy részét éppen a demokrácia érvényesülése tárja fel. Az egyéni munkavállalói érdek – a bérek, a nyereség, a prémium, a munkakörülmények, a szakmai különbözőségek, a béren kívüli juttatások – és a vállalati érdek közti eltérések, ellentétek jobban felismerhetők, amelyek esetleg feltáratlanok maradnának a dolgozók véleményének meghallgatása nélkül. Másrészt a döntést optimális eredménnyel kell végrehajtani, a végrehajtók pedig a dolgozók.

Mindez jobban biztosítja a tömegellenőrzés feltételeit is. A demokratikus tömegellenőrzés a munka és a gazdálkodás hatáskörét növeli, tehát nélkülözhetetlen a szocialista vezetésben. A jogszabályok kifejezik azt a társadalmi felismerést, hogy az üzemi demokrácia fejlesztése szükségszerű és az állami törvényesség erejével is garantálva van. Törvények és rendeletek kötelezően írják elő az állami vállalatok vezetőinek ezzel kapcsolatos feladatait. Meghatározzák milyen természetű döntések előtt kötelesek meghallgatni és figyelembe venni a dolgozók véleményét, mely kérdésekben hozzanak közösen, egyetértésben döntést, és melyek azok a területek, ahol a döntési jog a dolgozó kollektívát, illetve annak képviseleti szervét, a szakszervezetet illeti meg.

A szocialista brigádmozgalmat az üzem dolgozói is sajátjuknak tekintik. Brigádtagok és brigádon kívüliek figyelemmel kísérik a mozgalom eredményeit, – sikereket és gondokat egyaránt. A mozgalom létjogosultságát és vonzó erejét bizonyítja, hogy a megkérdezett 146 nem brigádtag egybehangzóan helyes kezdeményezésnek tekinti a szocialista munkaversenynek ezt a módját. A 146-ból 133-nak az a véleménye, hogy a szocialista brigádmozgalom betölti azt a feladatát, hogy a munkásosztály leghaladóbb tagjait tömörítse magában.

A megkérdezettek nagy többsége szerint különösen a munkások közötti kollektív szellem erősítésében éreztetni hatását. Ugyancsak igen figyelemreméltó, hogy a nagy többség (121 fő) szerint a brigádtagok alakítják a munkásközvéleményt, állásfoglalásaik segítik a politikai tisztánlátást és cselekvést.

Életképességének fokozása, vonzó erejének növelése csak akkor lehetséges, ha a jövőben még jobban látszik az a különbség, aminek a szocialista és a munkabrigádok között meg kell lennie. Abban, hogy a vállalatnál egyik-másik szocialista címet elnyert kollektiva tevékenysége sokszor éppen csak meghaladja, vagy eléri a kiválóan tevékenykedő munkabrigádok eredményeit, nemcsak ők a hibások, hanem az a szemlélet is, amely leszállítja a követelményeket, objektív akadályként fogadja el a különböző mulasztásokat, ezáltal devalválja a mozgalom társadalmi értékét.

A szocialista brigádmozgalom hármas célkitűzésének minden tagja azonos értéket kell, hogy képezzen. Az üzem szocialista brigádjainak tagjai az évek során számos tanújelét adták annak, hogy nemcsak dolgozni tudnak, hanem az élet más területein is új magatartás alapjait alakítják ki. 1971-ben például 1731 fő vett részt politikai oktatásban. Szakmai képzésben 1257 fő részesült. A szocialista brigádok életének jelentős vonása a szocialista humánus. Ezt bizonyítják a szolidaritási, illetve a szociális segítségnyújtás terén elért eredményeik. A női brigádok például 46 db. vietnámi takarót készítettek. Segítették az óvoda és a gyártelepen lakó idős nyugdíjasok lakásának karbantartását. A TV akció, az árvíz-károsultak megsegítése, ingyenes véradás, a vietnámi műszakok kezdeményezése, az 1971-ben teljesített 23312 társadalmi munkaóra ennek az életformát és magatartást átalakító törekvésnek csak egy-egy példája.

Ezek azok az ismérvei a szocialista brigádmozgalomnak, amelyről Lenin a következőket írja: „... széles méretekben szervezett ingyenes munka formájában valami egészen új jön létre és van alakulóban, ami homlokegyenest ellenkezik minden régi kapitalista szabállyal és magasabb rendű, mint a kapitalizmust legyőző társadalom.”

Az elért eredmények mellett azonban a mozgalom továbbra is számos komoly problémával küzd. Kirajzolódott az utóbbi években néhány veszélyes tendencia, amiért nem csupán a mozgalom tagjait, hanem a mozgalom irányításával foglalkozó szerveket is felelősség illet.

1968-ig a mozgalom erőssége volt a munkafegyelem szilárdításában elért eredmény. Az utóbbi években viszont a munkafegyelem romlása tapasztalható az üzem életében. 1970-ben például igazolatlan hiányzásokból 2232 munkanap kiesése volt a gyárnak. 1971-ben már 3057 munkanap. Az emelkedés nemcsak vállalati-, de sajnos jó néhány szocialista brigádnál is kimutatható. A problémát nem oldja meg az, amit a hideghengermű szocialista brigádja tett, hogy kizárták az igazolatlanul hiányzó brigádtagot, összeredményük javításáért.

A gondok közé tartozik a még mindig nagymérvű munkaerővándorlás, amely a törzsgárdára, a szocialista brigádokra is kiterjed. A szalagedző „Komarov” szocialista brigád többszörösen kitüntetett, a 40 fő tagjából 7 fő távozott 1971-ben.

A brigádok számának és taglétszámának növekedése:

A mozgalom sajátos problémája, hogy amennyire örvendetes, annyira figyelmeztető a fizikai dolgozók számának csökkenése. 1968-ban a 125 szocialista brigádnak 1935 fizikai dolgozó tagja volt, 1972-ben pedig a 141 brigádban 1752-re csökkent a számuk.

A mozgalom „felhígulása” a vállalaton belül is jelentkezik. 1967-ben az üzem területén még 32 munkabrigád tevékenykedett. Számuk 1971-re 3-ra zsugorodott. Nem jó dolog, hogy a szocialista brigádmozgalom nagy népszerűsége és társadalmi rangja miatt helytelenül értelmezett vállalati presztizsből elvi engedmények árán is gyarapítják a „szocialista” címmel felruházott brigádok számát.

A gondok között szükségesnek tartom annak említését is, hogy a funkcionáló brigádok nagyobb hányada zárt közösséget képez. Félnek az új tagok fogadásától, nem vállalnak rizikót. Pedig – például a fiatal pályakezdők fogadásával – elősegíthetnék beilleszkedésüket a munkába, a szakma megszereztetését és megbecsülését, valamint a munkahelyhez, vállalathoz való ragaszkodást.

Az üzem kollektívája előtt álló feladatok megoldásában a szocialista brigádok mozgósító szerepe a meghatározó, de a szocialista emberi viszonyok és a közösségi magatartás fejlesztése sok esetben még brigádon belül sem elfogadható.

Az előbbihez szervesen kapcsolódik a második követelmény, a tanulásnál, a kulturálkodásnál jelentkező nagyobb igény.

Ahogy telnek az évek, a vizsgált brigádok többségénél úgy zsugorodtak össze az ezzel kapcsolatos előírások. Például Oravec László 23 fős szocialista brigádjának 1972-ben az ezirányú vállalása a következő:

„6. a) A TIT rendezésében tartott előadásokon a brigád minden tagja részt vesz.

b) Politikailag képezzük magunkat.”

A gyártóeszköz gazdálkodás „Április 4.” műszaki szocialista brigádnaplójában is csupán ennyi olvasható:

„6. pont: Általános politikai és szakmai műveltségünk növelésére a következő vállalásokat tesszük:

- Párt, szakszervezet és KISz szemináriumok különböző fokozatain 14 fő vesz részt.
- Négy előadásból álló közigazgatási ismeretek tanfolyamán kollektíven részt veszünk.
- Négy politikai tájékoztatót tartunk időszerű kérdésekről.”

A brigádnaplókban általában a 6. pont tartalmazza a továbbképzésre vonatkozó vállalásokat, amiből arra lehet következtetni, hogy az éves programok üzemi tervjavaslatok alapján készülnek. A gond az, hogy ezekből a javaslatokból vállalási séma lesz és hamis útra vezet. Hiszen az egyes brigádtag személyiségétől – érdeklődési körétől, képességeitől, törekvéseitől – idegen kulturális vállalások, a valóságos életformától távol álló „szocialista” életkövetelmények csak formalitásokat eredményezhetnek.

Felmérések során a brigádtagoknak mintegy fele maga is elismerte, hogy hasonló vállalásaik többé-kevésbé formálisak. Megerősíti ezt a feldolgozott anyag azon része is, amelyből kiderül, hogy a brigádtagok többsége távol marad a közös programoktól. Aránylag egyöntetű a jelenlét a társadalmi munkában, a brigádtársak segítségével. Vonzó a poharazgatás is, szórakozóhelyeken.

A szocialista módon élni elv is alaposabb vizsgálódást igényelne a mozgalom irányító szervek részéről. Ami az üzem belüli együttélést illeti, e tekintetben úgy érzem nincs különösebb probléma, bár egyik-másik brigádtag esetenként megfélemlít az ezirányú önként vállalt kötelezettségéről. A brigádtagok többségét nagyfokú önfegyelem és öntudat jellemzi.

Arra a kérdésre viszont, hogy vajon odahaza a családban is azokat az emberi erényeket csillogtatják-e a brigádtagok, amelyeket az üzemben, nem sikerült választ kapnom. Ez a kérdés nem a bizalmatlanságból, hanem a tökéletesebbre való törekvés igényéből fakad. Olyan formát kialakítani, amely e tekintetben is segít a mércét magasabbra állítani a mozgalom közeli feladatai közé tartozik.

A szocialista brigádmozgalomban tehát még sok a gond és probléma, de a vizsgálódás során megerősödött bennem az a tudat, hogy a mozgalomban tevékenykedők többsége hajlandó az egyre növekvő követelményekhez igazítani lépéseit, mert igényesebben, szebben és kulturáltabban akarnak élni.

szakszervezetek iskolaszerepének lényege az, hogy neveljék, bátorítsák a dolgozókat a véleménynyilvánításra, a részvételre, a beleszólásra, a bírálatra, a szóban forgó kérdések megvitatására.

A szakszervezetek akkor teljesítik az üzemi demokrácia fejlesztésében rájuk háruló feladataikat, ha a dolgozók felismerik az egyéni, a vállalati és a népgazdasági érdek közötti összefüggést; ha felismerik megváltozott szerepüket a termelésben; ha élnek mindazokkal a jogokkal, lehetőségekkel, amelyekről már korábban szó volt.

A szakszervezetek tudatformáló szerepe arra irányul, hogy a közösen kialakított célokat és feladatokat a dolgozók elfogadják, és a végrehajtásában a társadalmi aktivitás igényével vegyenek részt. A végrehajtásra történő nevelés, mozgósítás kifejezésre jut a szocialista munkaversenyben, a szocialista brigádmozgalomban, az újitómozgalomban, és minden olyan tevékenységben, amely a termelés és az üzem gondjainak megoldását segíti elő.

A szakszervezetek a demokratizmus iskoláinak a szerepét akkor töltik be, ha minden dolgozó számára biztosítják az üzemi demokratizmus gyakorlásának lehetőségét. Különösen fontos, hogy az ifjúság és a nők körében megkülönböztetett nevelő tevékenységet fejtsenek ki, hogy ők is éljenek a demokratizmus lehetőségeivel.

Az üzemi demokrácia összefügg a szakszervezetek érdekvédelmi és érdekvédelmi szerepével. Miután a dolgozók nemcsak tulajdonosok, hanem munkavállalók is, az utóbbi minőségükben a napi és anyagi érdekek nagy szerepet játszanak. Az üzemi demokrácia lehetőséget ad arra, hogy a munkavállalói érdekeket az üzemi demokrácia fórumain a dolgozók közvetlenül is érvényesítsék.

A szakszervezetnek a vállalat gazdálkodásával összefüggő tevékenysége is alapvetően a dolgozók érdekvédelmét szolgálja. A szakszervezeti bizottság (SzB), vagy a vállalati szakszervezeti tanács (vszt) évenként véleményezi a vállalat tervét. Ez a véleményezés a dolgozók nevében és érdekében lehetőséget ad arra, hogy a termeléssel összefüggésben érvényt szerezzenek annak az elvnek, hogy az életkörülmények állandóan javuljanak.

A gazdálkodásba és igazgatásba való beleszólás egyik módja az, hogy a szakszervezetnek joga van – mint képviselői szervnek – arra, hogy véleményt mondjon a gazdasági vezetők kinevezése, leváltása és minősítése alkalmából. E képviselői jogban kifejezésre jut, hogy szocialista körülmények között a dolgozó beleszólhat abba, hogy kik legyenek a gazdálkodásban a vezetői. A véleményezés joga a testületé és nem egy személyé.

A dolgozók beleszólása a vállalati tervbe és a vezetők személyi megválasztásába olyan üzemi demokratikus jog, amely csak szocialista körülmények közt létezhet.

A kollektív szerződés megkötése az SzB, illetve a vszt joga. A kollektív szerződés megkötése előtti viták, megbeszélések szintén az üzemi demokrácia megvalósulásai is, hiszen ezeken a dolgozók beleszólnak a munkaviszony, a bérek, a béren kívüli juttatások, a munkavédelmi, egészségügyi, a kulturális és a sportügyek alakításába, a vállalati gazdálkodás egyéb kérdéseibe.

A kollektív szerződés betartásának a tömegek részéről történő ellenőrzése a gazdasági vezetők bizonyos tevékenysége feletti társadalmi ellenőrzés is, és mint ilyen az üzemi demokrácia része.

A szakszervezetek belső életének demokratizmusa, a szakszervezeti taggyűlés, a szakszervezeti demokrácia keretébe tartozik, de szoros kapcsolatban áll ez is az üzemi demokráciával. A szakszervezeti taggyűlés tehát közvetve az üzemi demokrácia szerve is.

Ezek közül azokat a kérdéseket, amelyek a gazdasági vezetéssel közös megállapodást kívánnak, a szakszervezeti vezető szerv „áttételezi”, azaz a vezető szerv fogja érvényesíteni őket, mint a dolgozók jogát. Itt az üzemi demokratizmus, a képviselői demokrácia formájában jut érvényre.

Az üzemi demokrácia érvényesítésében és fejlesztésében a párt és szakszervezeti szervek mellett jelentős politikai feladat

hárul a KISz vállalati, üzemi intézményi szerveire is. A szocialista demokrácia kiszélesítésének, fejlesztésének kedvező feltételei sürgetően vetik fel a dolgozók egyre szélesebb tömegeivel együtt az ifjúság aktív részvételének szükségességét is a társadalmi-politikai életben. E munka feltételei részint az ifjúság mozgósítását a társadalmi-gazdasági célok végrehajtására, részint az üzemi demokrácia kibővült, új lehetőségei között az ifjúság jogainak, érdekeinek védelmét.

A munkásfiatalok az üzemi kollektívák teljes jogú tagjai. A KISz feladata, hogy megértesse a fiatalokkal, mi az üzemi demokrácia szerepe, mi a joguk, lehetőségük a részvételre, a beleszólásra. Véleményükkel, javaslataikkal, érdekeik kifejtésével, bírálatukkal, ötleteikkel segítik a fiatalok is a döntések elhatározások kialakítását. Az üzemi kollektíva fontos fórumain ugyanúgy részt vesznek a közügyekben, mint a felnőttek. Emellett jogaik, sajátos érdekeik érvényesítéséhez más fórumokkal is rendelkeznek.

Az üzemi demokratizmusra áttételesen kihat a KISz belső demokratizmusának fejlettsége vagy éppen hiányossága. A KISz taggyűlése nem közvetlenül az üzemi demokrácia fóruma, hanem a KISz demokratizmusát fejezi ki. A KISz taggyűlés – mint az alapszervezet legfőbb szerve – biztosítja a fiatalok közvetlen részvételét az őket érintő döntések meghozatalában.

A szocializmus teljes felépítésének szakaszában fokozott követelmény a dolgozó tömegek aktív részvétele. Ezt szolgálja az üzemi demokrácia fejlesztése is, amelynek ez az írás csak néhány vonatkozását érintette.

Befejezésül hangsúlyozni kell, hogy az üzemi demokráciát folyamatként kell felfognunk, olyannak, amely állandóan mozgásban van, fejlődik, szélesedik, amelynek érdemi kibontakozása társadalmi és gazdasági helyzetünk fejlődésének függvénye.

id. Szabó István: DÓZSA

Szocialista brigádmozgalom

A szocialista brigádmozgalomnak gazdasági, politikai és nevelési szempontból rendkívüli jelentősége van. 1958 után a brigádmozgalom széleskörű elterjedésének oka az, hogy a dolgozók sajátjuknak tekintik a szocializmus építésének ügyét és azt tettekkel is szolgálni kívánják. A verseny tartalma, célkitűzései kifejezik a gazdaság, a munkásosztály, általában a dolgozó tömegek érettségi szintjét.

A szocialista brigádmozgalom méreteinél fogva is fontos tényező gazdasági célkitűzéseink megvalósításában. A gazdálkodás, a termelés hatékonyságának a korszerű munka- és üzemszervezés tökéletesítéséhez szervezett kollektívát biztosít. E tekintetben a mozgalom nem kezelhető formaként, amelyet „kivülről”, „felülről” kell megtölteni tartalommal. A mozgalomban a tartalom és forma egységet képez, mert a brigádok vállalásai: „szervezett, fegyelmezett, lelkiismeretes munka”, a „jó minőségű, korszerű termék előállítás”, az „idő és költségfordítások csökkentése”, a gazdasági fejlődésünk kulcskérdései.

A mozgalom politikai szempontból sem kezelhető az értéke alatt. Napjainkban száztízezer kollektívában egymillió-kétszáz-ezer dolgozó törekszik arra, hogy egyre jobban megfeleljen a hármass normatívának. Ezek az önként vállalt célok arra irányulnak, hogy azt támogassák, ami a munkáshatalmat előre viszi, ami a szocialista rendszerünk célja, ami rendszerünk számára hasznos, ami elveink szerint igazságos, erkölcsös. A brigádmozgalom nevelési jelentősége is számottevő: olyan lényeges kollektív forma, amely a szocialista emberi viszonyok, érintkezési formák kialakulásához széles keretet biztosít.

A szocialista brigádmozgalom útját, mai eredményeit, gondjait, szemléletesen példázza egy, a Salgótarjáni Kohászati Üzemekben végzett vizsgálódás néhány tapasztalata.

Az üzem területén a munkaverseny mozgalom az ellenforradalom leverését követő átmeneti visszaesés után – a dolgozók legjobbainak kezdeményezésére – újraéledt, és jelentős mértékben segíti a vállalati eredmények elérését.

A kohászati üzemen a hároméves terv időszakában bontakozott ki a mozgalom. 1959-ben 15 brigád 208 tagja indult harcra a szocialista cím elnyeréséért. A következő években a növekedés ugrásszerű lett. 1960-ban már 47 brigád 753 tagja lépett a munkaverseny „magasabb iskolájába”.

A brigádok célkitűzései között ekkor alapvetően gazdasági fejlődést elősegítő vállalások szerepeltek. Például a termelési felfutás biztosítása, a termelékenység növelése, az üzemidő jobb kihasználása, a selejtcsökkentés, az importárak hazai gyártásának elősegítése, stb., amelyek összhangban voltak a vállalati tervfeladatokkal.

A brigádmozgalom tömegessé válását bizonyítja, hogy 1966-ban már 118 brigád tűzte ki célként a szocialista cím elnyerését. A szocialista cím elnyerésének feltételeit az első két évben a brigádok 33 %-a tudta teljesíteni. A harmadik és negyedik évben a versenyben indultak 55 %-a, 1966-ban a brigádoknak 80 %-a felelt meg a követelményeknek.

Az üzem területén 1967-ben 125 szocialista brigád 2219 fővel vett részt a mozgalomban. Kollektív verseny folyt a gyár-részlegeknél, üzemeknél, főosztályoknál a szocialista cím elnyeréséért, egyéni verseny a szakma kiváló mestere címért stb. A különféle versenyformák jól kapcsolódtak egymáshoz és lehetőséget adtak arra, hogy a vállalat dolgozóinak mintegy 85 %-a a szervezett munkaverseny keretein belül dolgozzon.

A szocialista brigádok szerepe a vállalati eredményekben egyértelműen pozitív. A brigádok célkitűzései között csaknem mindenütt helyet kaptak az újításra vonatkozó felajánlások.

A minőségi fejlődés – a termelésben elért eredmények mellett – kifejezésre jut a brigádok szakmai, politikai képzettségének növekedésében, az általános műveltségi szint javulásában is. 1967-ben általános iskolai oktatásban 56 fő, középiskolában 53 fő, egyetemen 14 fő, politikai oktatásban 1250 fő, szakmai oktatásban 454 fő vett részt.

A szocialista brigádmozgalom eredményei a Salgótarjáni Kohászati Üzemeknél

Megnevezés	1968	1969	1970	1971	1972
Brigádtagok száma/fő	2277	2353	2264	2256	2358
Társadalmi munka/óra	10194	14235	10280	23312	28021
Politikai oktatás/fő	1594	1432	1348	1731	1951
Szakmai oktatás/fő	577	695	892	1257	800
Vállalás, teljesítés/mFt	10205	6453	10303	22469	12435

1968-ra a szocialista brigádmozgalom tömegmértékűvé vált, a vállalaton belül az egyéni és kollektív versenyformákkal – mint a „Kiváló Dolgozó”, „Kiváló Ifjú Mérnök”, „Kiváló Technikus és Közgazdász”, a „Szakma Ifjú Mestere”, a „Kiváló Újító” a gyár-részleg közötti „Szocialista Üzem” és a „Szocialista Műhely” cím elnyeréséért folyó szocialista munkaversenyen – kiegészülve hatalmas lehetőségeket rejt magában.

A brigádmozgalom része a szocialista munkaversenynek, abból nőtt ki, annak magasabb formája. A szocialista brigádmozgalom megtestesíti a munkásosztály célját, kifejezi azt a felismerést, hogy a hatalom birtokában a szocializmus célkitűzései nem valósulnak meg önmaguktól, automatikusan. Ezt áldozatos, kitartó, szívós munka eredményeként a munkások, a dolgozók legszélesebb rétegeinek tömeges bevonásával lehet csak megvalósítani.

A vállalat dolgozóinak létszáma az 1957. évi 3600 főről 1969-re 4583 főre növekedett. A szocialista brigádokban tevékenykedők száma 1969-ben 2353 fő, az össz. dolgozók 51,3%-a.

A szocialista brigádmozgalom üzemen belüli kialakulását, fejlődési folyamatát kutatva 1971 decemberében felmérést készítettem, amely során 163 szocialista brigádtagtól és 146 nem szocialista brigádtagtól kaptam választ a mozgalommal kapcsolatos kérdésekre.

A felmérések során kapott és a már feldolgozott adatok is bizonyítják, hogy a mozgalom létrejött a munkások állásfoglalását, érzelmi és értelmi azonosulását fejezi ki a szocialista célokkal.

A megkérdezett 163 szocialista brigádtag arra a kérdésre, hogy kinek, vagy minek a hatására vesz részt a szocialista brigádmozgalomban, a következő válaszokat adta.

Kinek, vagy minek a hatására vesz részt a szoc. brigádmozgalomban:	Törzsgárdából			
	párttag (65 fő)	Nem törzsgárda, párttag (4 fő)	Nem törzsgárda, nem párttag (18 fő)	Törzsgárda nem párttag (86 fő)
Barátja	2			1
Munkatársa	6		3	20
Vezetője	9		2	5
Pártszervezet	9	1		7
Szakszervezet	7		1	8
Jobb munkalehetőség	1			4
Magasabb jövedelem	6		1	10
A mozgalom vonzóereje	48	4	4	58

A kapott eredmény erősíti azt a felfogást, hogy az ipari üzemeinkben folyó munkaversenyt – így a szocialista brigádmozgalom is – a munkásosztály önfejlődési folyamatának részeként – tehát a dolgozók által kezdeményezett és tömegessé tett – magasabb típusú versenyformaként kezeljük, amelyben kibontakozásától kezdve tükröződik, hogy a szocialista célok, az elérésükhöz szükséges gazdasági feladatok a tömegek programjává vált.

A szocialista brigádmozgalom létrejöttét és szerepét méltatva Kádár János a szocialista brigádvezetők III. országos tanácskozásán a következőket mondta: „Jelenleg egyidejűleg két ösztönző erő hat: az erkölcsi és az anyagi. Az erkölcsi ösztönzés nagy erejére ragyogó példa ma a szocialista brigádmozgalom. Mert igaz ugyan, hogy itt a munkát anyagiilag is dotálják, de mindaz amit a szocialista brigádok végeznek, azt nem lehet megfizetni. A brigádok ugyanis olyasmit is adnak a társadalomnak, aminek nincs is ára, ami tehát megfizethetetlen.”

Új lökést adott a fejlődésnek a nyereségérdekeltség is. Maximális nyereséget csak akkor képesek tartósan biztosítani, ha az eszközöket és az élőmunkát a legcélszerűbben használják fel, és kielégítik a változó piaci igényeket. De az eszközökben és a munkaerő felhasználásában rejlő tartalékokat leginkább a dolgozók ismerik. Felhasználásukban pedig azért érdekeltek, mert mennél nagyobb a nyereség, annál több pénz marad a vállalatnál a saját alapok képzésére.

A fejlesztési alap felhasználásában az igazgatóé a döntés joga, de kihatásai miatt meg kell hallgatnia a dolgozók, illetve képviselői szerveik véleményét és figyelembe kell vennie azt. Ez is csak a demokratizmus révén biztosítható. A vállalati részesedési alap az elért nyereség szerint nagyobb vagy kisebb. A felosztását és felhasználásának szabályozását az igazgató és a dolgozókat képviselő szakszervezet, közös megállapodással, a kollektív szerződésben rögzíti.

Mindehhez járul, hogy az önállóság és anyagi érdekesség egyúttal a kockázatok vállalását, a döntések következményeinek viselését is jelenti. A közös kockázat erősíti a vezetők és a beosztottak, illetve a dolgozók különböző csoportjainak egymásrautaltságát.

A felismert egymásrautaltság a kollektív szellem fejlődését, a kölcsönös törődést, segítséget eredményezheti, ami — hatékony politikai és tudatos szervező munkával párosulva — szocialista kollektív szellemmé és aktív cselekvéssé alakul.

A pártszervezeteknek, a vállalat gazdasági-műszaki vezetőinek, és a tömegszervezetek vezető szerveinek feladata, hogy ezt tudatosan szervezzék, irányítsák, és ezzel gyorsítsák a demokratizmus fejlődését. A fejlődés üteme azonban az eszmei harc hatékonyságától is függ. Meg kell változtatni egyes vezetők és beosztott dolgozók hibás nézeteit, hogy ezzel elhárítsuk a szubjektív akadályokat. Ezért mondjuk, hogy politikai feladat a lehetőségekből és az igényekből fejlett üzemi demokratizmust formálni.

III.

Az üzemi demokrácia a munkásosztály politikájának gyakorlati érvényrejuttatását szolgálja. A párt az üzemi demokráciát olyan eszköznek tekinti, amely eredményesen szolgálhatja a dolgozók beleszólását a vállalatok gazdálkodásába, tudatosabbá válhat a végrehajtásban, a gazdaság ellenőrzésében való részvételük.

A pártszervezeteknek és szervezeteknek megvan a saját politikai felelősségük és kötelességük az üzemi demokratizmus megvalósításában. Mindenekelőtt a pártszervezetek — mint a társadalmi élet valamennyi szférájában — politikai irányítói az üzemi demokratizmus szervezéséért felelős gazdasági vezetőknek és társadalmi szervezeteknek. Eszmeileg, ideológiailag, politikailag orientálják a kommunistákat, hogy felelősen cselekedjenek az üzemi demokrácia érvényesítéséért.

Az üzemi demokrácia fejlesztését, tökéletesítését a megszokott, régi módszerek továbbélése, a bürokratizmus nem kis mértékben hátráltatja.

A bürokratikus módszerek jelentkehetnek mind az egyszemélyi felelős vezető, mind a szakszervezeti szervek munkájában. Az üzemi demokrácia fórumainak felszínes előkészítése, a tájékoztatást célzó beszámolóban a statisztikai adatok mechanikus felsorolása, stb. mind a formalizmus, a vezetők közömbösségének megnyilvánulásai. A párt szerveinek van meg egyedül az a lehetősége, ami kötelességük is, hogy a politikai irányítás eszközeivel készítsék és kötelezzék a gazdasági vezetést, a szakszervezetben dolgozó kommunistákat a bürokratizmus, a formális módszerek megelőzésére és felszámolására.

A pártszervezetek szervező és irányító munkája mellett a pártszervezetek belső élete is széleskörűen érinti és ösztönzi az üzemi demokrácia fejlődését. Nagy hatással van az üzemi demokrácia színvonalának alakulására a pártdemokrácia fejlesztése, s a párt tagjainak olyan magatartása, amely a többi dolgozókat demokratikus jogaik és kötelességeik gyakorlására készíti.

Az üzemi demokrácia fejlesztésének elengedhetetlen feltétele, a pártszervezetek sokoldalú ideológiai és politikai nevelő munkája a vezetők és a tömegek között. Kívánatos, hogy a

vezetők és beosztottak helyesen értelmezzék az egyszemélyi felelős vezetés és az üzemi demokratizmus elvének együttes alkalmazását. A szocialista gazdaságirányítás két alapelve dialektikus kapcsolatban van egymással, érvényesítése a mi viszonyaink között kötelező.

A pártszervezetek politikai eszközökkel hangolják össze az üzemi demokráciát megvalósító gazdasági és társadalmi szervezetek tevékenységét. Az összehangolt, tervszerű munka alapul szolgál a párt, a gazdasági, a KISZ, valamint a szakszervezeti szervek közötti — elvi alapon nyugvó — együttműködésre, az üzemi demokrácia színvonalának emelésére, a formális elemek csökkentésére.

Az üzemi demokrácia testületeiben a pártszervezetek — a párt tagjai útján — részt vesznek a különböző ellentmondások és feszültségek okainak feltárásában, az eltérő érdekek egyeztetésében. Előfordulhat például, hogy az egyetértés körébe tartozó valamely témában nem jön létre egység a képviselői szervek és a gazdasági vezetők között, nézeteltérés támad az egyszemélyi vezetés és a képviselői testület között. A pártszervezeteknek feladata, hogy — akár a képviselői testület ülését megelőzően is — az egyszemélyi vezető és a képviselői szervek között keletkezett ellentmondások, nézeteltérések egyeztetésén, illetve megoldásán dolgozzanak.

A pártszervezetek politikai irányító és szervező munkája a szocialista üzemi demokratizmus érvényesítésére a párt munkájának csak egy részét képezi, de ez beilleszkedik a pártélet fejlesztését, a kommunisták felkészítését, a gazdasági és szakszervezeti szervek pártirányítását szolgáló feladatokéba.

IV.

A dolgozók beleszólási joga az üzem életébe, a gazdálkodásba, a vezetésbe erőteljesen kifejezésre jut a szakszervezetek képviselői tevékenységében. A szakszervezetek a „törmörítés, az egyesítés iskolái, az igazgatás, a gazdálkodás iskolái, a kommunizmus iskolái” alapvető funkciójával egybeesik tartalmilag és módszertanilag mindaz, ami az üzemi demokratizmus tartalmát és módszereit jelenti. A demokratizmus a szakszervezetek múltjában gyökerező történelmi tradíció. A szakszervezetek érdekképviselői és érdekvédelmi tevékenysége számos olyan elemet foglal magában, amely az üzemi demokrácia adta jogokat, politikai, erkölcsi elvárásokat érvényesíti.

A szakszervezetek objektíve azért alkalmasak az üzemi demokrácia szerveiként való működésre, mert soraikba tömörítik a bérből és fizetésből élők túlnyomó többségét. Szervezeti rendszerük igazodik a gazdasági vezetés szervezeti rendszeréhez és így a szakszervezetek vezető szervei mint választott képviselői testületek mindenütt jelen vannak, ahol a dolgozók ügyeiről tárgyalnak vagy döntenek. A szakszervezetek megfelelnek annak a lenini követelménynek, hogy a szocializmus építése időszakában minden dolgozót tanítani kell bizonyos fokon a gazdálkodásra, az igazgatásra.

A szakszervezetek azért is működhetnek az üzemi demokrácia szerveiként, mert tevékenységük szocialista osztálycélokat szolgál, mert politikai szervezetek, mert egyértelműen elkötelezettek a munkásosztály történelmi célja, a szocializmus megvalósítása szempontjából.

A szakszervezeteknek és a gazdasági vezetőknek közös feladatuk biztosítani az üzemi demokrácia közvetlen fórumainak rendszeres működését. A szakszervezeti szervek sajátos feladata és külön felelőssége, hogy kezdeményezik, segítik a termelési tanácskozások, brigádértekezletek, üzemi gyűlések megtartását és ellenőrzik a gazdasági vezetők e vonatkozású tevékenységét.

Mivel a gazdálkodás és igazgatás sokféle ismeretet feltételez, a szakszervezeteknek gondoskodniuk kell arról, hogy a szükséges ismeretek, információk valamilyen módon — legtöbbször a gazdasági vezetők személyén keresztül — eljussanak a dolgozókhoz. Csak így lesznek képesek az igazgatásba, a gazdálkodásba érdemi módon és felelősségteljesen beleszólni. Biztosítsák a szakszervezeti szervek, hogy a dolgozók tudomást szerezzenek javaslataik, ötleteik, beleszólásuk helyességéről vagy helytelen voltáról.

A szakszervezetek szervezik, mozgósítják a dolgozókat az üzemi demokrácia közvetlen fórumain való részvételre. A